

ANLAM VE DEĞER KAYNAĞI OLARAK DİNÎ İNANÇ*

Yazan: Lore SCHMİD

Çeviren: Yrd.Doç.Dr. Abdülkerim BAHADIR**

Abstract

Religious Faith as the Source of Significance and Value

This study is based on a survey pertaining to 612 adults, having 23 distinct profession group, who are from Zürich, Bern, Basel, Schaffhausen, Welschland and their surrounding area in Switzerland. The objective here is to establish to what extent and how the faith functions in the formation of the attitudes of the individuals. According to the data, it has been found that there is a direct correlation between being religious and being significant. In other words, as the level of being religious increases, so does the level of being significant. Religious individual have consistent attitudes towards both themselves and others. Also, in this study, it has been found that the religious models have determining functions in the religious life.

"Doğru davranışı konu alan temel etik sorun, bilincin mevcudiyeti ile birlikte kaçınılmaz olarak varola gelmiştir. Bir başka ifade ile bu sorun, insan varoluşuyla iç-içe, onunla bütünleşmiştir. Her karar, üstün bir amaç, bir değer, bir emir doğrultusunda alınır. Buna göre ilişkilerinde insan, her zaman iyiye ve

---

* Bu yazı, yazara ait *Religiöses Erleben unserer Jugend*, Evangelischer Verlag, Switzerland 1960, eserin 219-237 sayfalarının çevirisidir. Çalışma, İsviçre'nin Zürich, Bern, Basel, Schaffhausen, Welschland yerleşim merkezleri ve bunların kırsal kesimlerinden gelen 23 farklı meslek grubuna ait 612 genç üzerinde gerçekleştirilmiş bir alan araştırmasına dayanmaktadır. (Çev.)

** Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi A.B.D.

doğruya yönelik çözüm arayışlarını sürdürür. "Entwurf einer Protestantisch-Theologischen Ehtik" adlı çalışmasının "Emir ve Düzenler" başlığı altında yukarıda aktarılan görüşlerini dile getiren Emil Brunner, sözlerinin devamında şu ifadelerle yer verir: "Bütün medeniyetlerin ve ahlâkî davranışların kaynağında dinî etkilerin varlığı, empirik-tarihsel olarak gözlemlenmiştir. Adalet ve adaletsizlik, helâl ve haram, emir ve yasaklar ile ilgili bilinçlilik durumu, kutsalla ilgili bilinçlilik durumuyla çok yakın bir ilişki içerisindedir". "Ne yapmalıyız?" sorusu, aynı anda hem açık bir beşerî soru, hem de karakteristik bir dinî soru olarak algılanabilir. Soruya biz ikinci tür algılanış şekliyle, yani karakteristik bir dinî soru bakımından yaklaşılmaya çalışacağız. Buna göre, bir yandan gençlerin inanç tutumları arasında; diğer yandan da varoluşlarında ve davranışlarında yaşamaya, değere ve değersizliğe yönelik ayarlamaları arasında belirgin bir ilişkinin var olup olmadığı sorularına cevap arayacağız. Burada ahlâkî bir gerçekliğe dayalı herhangi bir modelin söz konusu olmadığından eminiz. Çünkü Brunner, "biri, hakikat olarak yaşanan ve hayatta kesin olarak tanınan, hayatı yüce veya tali bir prensip doğrultusunda düzenleyen; diğeri, teorik olarak formüle edilebilen, muhtemelen teorik olarak da reddedilebilen" olmak üzere iki ahlâk türünden bahsetmektedir. Gençlerin anlattıklarını sadece basit birer teori olarak kabul etmek, elbette uygun olmazdı. Çünkü onlar, kendilerine has insanî varoluşlarını taahhüt altına almış gözüküyorlar. Özellikle kendi hayatlarını şekillendirme yolunda, amaçladıkları ve reddettikleri hususlara yönelik otaya koydukları idealler, gerçekten de takdire şayan görülmelidir. 15., 16. ve 19. sorularımıza* karşılık aldığımız cevaplar, gençlik ideallerinin oluşturulması konusunda üzerinde durmaya değer olduğu kadar, verimli ve ilginç de görünmektedir. Böyle olmakla beraber verilerin muhtevası bizleri tali sayılabilecek bir yola sürebilir. Bizim buradaki yönelimimiz, dinî tecrübe ve görüşlerle; sözceliği, Tanrı düşüncesinin nerede nasıl paylaşıldığı ve ortak prensip haline geldiği ile ilgilidir. Bu itibarla biz yazımızda kutsal inancın oluşmaya başlayan tutumlara ne kadar nüfuz edebileceği problemini araştıracağız.

Hayatın Anlamı Üzerine

* Soru 15. Sende olumlu bir izlenim bırakan dindar biriyle karşılaştın mı? İzlenimin seni nasıl etkiledi?

Soru 16. Sende olumsuz bir izlenim bırakan dindar biriyle karşılaştın mı? Onda seni olumsuz etkileyen neydi?

Soru 19. Sana göre hayatın anlamı nedir?

(Anket sorularının listesi için bkz. Schmid, Lore, Religiöses Erleben unserer Jugend, Evangelischer Verlag, AG Zollikon, Switzerland 1960, s. 19) (Çev.)

Ankete dayalı araştırmamızda 19. sorumuz, "sana göre hayatın anlamının kaynağı nedir?" şeklinde düzenlenmiştir. Bu soru, "ne yapmalıyız?" kelimeleriyle dile dökülen insanlığa ait genel soruyla yakından ilgilidir. Philipp Lersch'e göre, belirgin bir tasavvur (idee) oluştururken insanın saf varoluş hedefince çağırıldığı her yerde, mutlaka bir anlam söz konusudur. "Her tasavvur, ruh dünyasının derinliklerinde ortaya çıkan ve bir şeyin sırf iyi olduğu için gerçekleşmesi gerektiğini ilham eden bir çağrı karakterine sahiptir. Bu çağrı aynı zamanda, ideallerin gerçekleşmesi ve geçerlilik kazanması için insanlara, bu uğurda birlikte çalışmaya çağırın bir davettir. İşte insan hayatı, bu davete cevap vermekle anlam kazanabilir. Bu bağlamda hakikat ve adaletten, iyiden ve güzelden, kutsaldan ve tanrısalardan kaynaklanan tüm tasavvurlar, hayata anlam katan motiflerdir". Lersch bu tür tasavvurları, "dinî tecrübe yeteneği"ni ortaya koyacak ufuklara sahip "kendinin üstünde ve ötesinde varoluş"u ifade eden değerler olarak niteler. Özellikle 19. soruya verilen cevaplarda gençler, kendilerine ait ideallerden bahsetmişlerdir. Heinz Remplein'e göre bir ideal, "hayatın gidişati ve yapılanması konusunda bir rehber"dir.(66,269). Spranger'e göre ideal, "açık ve anlaşılır olana geçişte tasavvurların somutlaştırılmasıdır". Böylece tasavvur, ideal ve hayatın anlamı arasındaki ilişki gösterilmiş oldu. Tanrısal tasavvurlar rneğin, Tanrıya hizmete uygun olacak tarzda idealin muhtevasında somutlaşır. Bu netice, Tanrıya hizmeti amaçlayan ideal sahibi fertler için hayatın anlam kazanması demektir.

19. soruyla ilgili ifadeleri değerlendirirken şu hususu gözden uzak tutmamalıyız: Din ile direkt bir ilgisi bulunmamasına rağmen bu soru, dinî duygu ve düşünceyi konu edinen bir anketin son kısmında yer almıştır. Bir başka ifade ile bu soru, tarafsızlıktan uzak bir bağlantı içerisinde okunmuş ve tecrübe edilmiştir ki bu durum, tabiatıyla cevapları etkilemiş olmalıdır. Farklı şartlar altında aynı sorunun çok değerliktir neticelere ulaştırabileceği kuvvetle muhtemeldir. Ancak, her ne kadar neticelerimiz belirli bir ölçüde tek yönlü gözükse de, asla yanlış olamayacağı kabul edilmelidir. Çünkü hayatın her safhasında ortaya konan tutum ve davranışlarda, dinî süreç etkisini devam ettirmektedir. Bu bağlamda ortaya konan her davranış ve ifadenin dinî etkilerden tamamen bağımsız olduğu iddia edilemez.

Elde edilen cevapları, daha önce yaptığımız gibi sınıflandırmaya tabi tuttuk. Farklı cevapları uygun gördüğümüz gruplara paylaştırdık. Sonra oluşturduğumuz tüm cevap gruplarında 11 a, b, c sorularına "evet" cevabını veren ve

12. soruyu* da olumlu tarzda cevaplayanların sayısını araştırdık. Neticeleri değerlendirirken tamamen yazılanlara bağlı kaldık. Bu arada, inancın fertlerin üzerindeki etkisiyle ilgili belirtilen "güçlenme hissettim", "teselli buldum" gibi basit ifadeleri de pozitif eğilim olarak kabul ettik. Bulguları çok etkileyici bulduğumuz için, bunları bir tablo halinde göstermeyi yararlı görüyoruz :

	Cevaplar	Düşünceler	
		Sayı	%
Cevapsız	152	12	8
Hayatı anlamsızlar	7	0	0
Kendime soruyorum, arayıştayım, henüz bilemiyorum vs.	74	14	19
Hayatın tadını çıkarmak, bir şeyi görmek ve onu yaşamak vs.	57	9	16
Çalışmak, para kazanmak, bir meslek edinmek vs.	90	23	25
Aile kurmak, aile geçindirmek, çocuk yetiştirmek vs.	74	17	24
İyi, sorumlu bir hayat sürdürmek, İnsana yaraşır biri olmak vs.	75	27	36
İnsanlara yardımcı olmak, onlara hizmet etmek, iyi işler yapmak vs.	92	51	55
İnancı aramak, onu bulmak, Tanrı için yaşamak ve Onu tasdik etmek vs	73	46	63
Kendisini ebedî bir hayat için hazırlamak vs	27	20	74

* Soru 11 a. Tanrıya Kutsal Kitabın öğrettiği şekilde inanıyor musun? (Niçin inanıyorsun, niçin inanmıyorsun?)

Soru 11 b. İsa'ya Kutsal Kitabın Öğrettiği şekilde inanıyor musun? (Niçin inanıyorsun, niçin inanmıyorsun?)

Soru 11 c. Ölüm sonrası bir hayata inanıyor musun? (Hiçin inanıyorsun, niçin inanmıyorsun?)

Soru 12. (Eğer inanıyorsan) İncanın senin için anlamı nedir?

.Tabloda görüldüğü gibi inananların oranının yüksekliği oldukça dikkat çekicidir. Ancak veriler, bu durumun hayatın anlamına, maddî (örneğin biyolojik tatmin) tarzda bakılmadığı, aksine "kendinin üstünde ve ötesinde varoluş"a (Lersch) dayalı aşkın konuların bakış açısından yaklaşıldığı müddetçe geçerlilik arz ettiğini göstermektedir.

En düşük oran olarak "dindarlar" (kelimeyi tırnak arasında zikrettik. Çünkü, her ne kadar yukarıda sorulan sorulara verilen olumlu cevaplar dindarlıkta kesin delil olarak kabul edilmese de, bize göre bu, belirli bir araştırma temeli teşkil etmektedir.) hayatın anlamıyla ilgili sorulan soruyu cevapsız bırakanlar arasında yer almışlardır. Büyük ihtimalle onların çoğunun herhangi bir cevabı yoktu. Diğer taraftan da, kendileri için hayatın hiç bir anlamı olmadığını açıkça ifade edenler arasında inançlılara rastlanmamıştır. Aynı şekilde, hayatın anlamının zevk almak ve faydalanmaktan ibaret olduğunu ifade edenler arasında, dindarların oranı oldukça düşüktür. -Hayatta anlam aradıklarını ifade edenlerin ve bu konuda henüz net bir düşünceye ulaşamadıklarını belirtenlerin oluşturduğu 14 kişilik dindar gurubundan 13. soruya* cevap verenlerin 9'u, sağlam bir dinî inanca ulaşma arzusunda olduklarını açıklamışlardır. Ki, bunlarda dindarlık eksik ve yetersizdir. -Hayatın asıl anlamını bir meslek kazanmada ve aile kurmada gören iki grupta cevaplar farklılaşmaya başlamaktadır. Dinî motif her durumda kendini hissettirir: Çalışmak ve yardım etmek; çalışmak ve hizmet etmek; çalışmak ve inanmak; bir şey olmak, dindarca görev almak; "Tanrının istekleri doğrultusunda yaşamak, aynı zamanda mesleğini iyice öğrenmek ve sevgiye değer insanları mutlu etmek için"; "çocuklarımızı, ibadet, dua etmeleri ve inanmaları için öğretmek". Diğer bir grupta doğru-dürüst yaşama ile ilgili soru, inanç açısından çok daha kuvvetli bir içerikle cevaplandırılmıştır. Bunlardan %36'sı hayatın anlamını, ahlâkî kurallara dayalı iyi bir hayat sürdürmede göreyerek inançlarını belirtmişlerdir. Benzer cevaplar, çoğu kez ifadelerde görüldüğü gibi, Tanrı düşüncesinden etkilenmiştir. Aynı durum, henüz kararsız dindarlarda da görülmüştür: "Tanrının sözlerine uymak, Ona itaat etmek, faydalı olmak için..."; "En yüce olanı amaçlamalıyız, Tanrının bize emrettiklerini. Ancak o zaman bizim için hayat anlam ve muhteva kazanır."; "Tanrının imtihanını kazandıracak kusursuz bir hayat sürdürmek."; "Hıristiyanlığın temel ilkeleri doğrultusunda yaşamak ve mümkün olduğu kadar çok insanı mutlu kılmak için".

* Soru 13. (Eğer inanıyor veya kısmen inanıyorsan):

- a. Dünya-Ahret meselesi (hie und da) rahatsız ediyor mu?
- b. Bir gün sağlam bir inanca ulaşmayı arzuluyor musun? Niçin?

Oran olarak güçlü bir yükselme gösteren diğer bir dindar grubu, beraber yaşadıkları insanlara yardım eden ve her an iyilik yapmak isteyenlerden oluşmaktadır. Bunların yarısından fazlası, inançlarının ve inandıklarının ne anlama geldiğini açıklayabileceklerini ifade etmişlerdir. Akla şöyle bir soru geliyor: Acaba gerçek bir diğerkamlık, netice itibariyle dinî bir köke sahip değil midir? Çünkü inanmayanlar bile kutsal ağırlıklı ifadelerle ihtiyaç duymuşlardır: Başkalarını sevmek, egoizmi reddetme, hizmette bulunma ve yardım etme. -Aslında dindarın mevcut %63 oranından daha fazlasının Tanrı için yaşamayı, Onun varlığına tanıklık etmeyi ya da inancı arayıp bulmayı amaçlayanların toplandığı grupta bulunacağı beklenirdi. Bununla birlikte açık olan şu ki, bunların çoğunun arayışları henüz devam etmekte ve henüz kesin bir sonuca ulaşmış değillerdir. Örneğin bazıları şu açıklamaları yapmışlardır: "Aslında hayatın anlamı benim için önemli bir inanç kaynağıdır. Ancak, bu konuyu bir türlü halledemiyorum. Böyle olmakla beraber çözüm arayışlarımı kesintisiz olarak sürdürmekteyim."; "başkalarına yardım etmek için ve mümkün olduğu kadar kesin bir inanca ulaşmak için çabalıyorum!"; "samimi bir Hıristiyan olmak istiyorum."; "İsa'nın hayatımın anlamını teşkil etmesini arzuluyorum, ancak, henüz o kadar ilerleyebilmiş değilim.". Belirli bir iman arayışında bulunan bir diğer grubu, hayatın anlamını bulmaya yönelik inançlarını daha sonra gerçekleştirecek olana önceden hazırlanmaya- bağlayanlar teşkil etmektedir. Örneğin şu iki cevap cümlesi böyle bir yönelişi göstermektedir: "Hayatın anlamı, daha sonradan gelecek olana hazırlanmak; ölümsüz bir hayata ulaşmak istediğimizi ispatlamak ve bunu gerçekten kazanmaktır."; "hayatımın anlamını, Hz. İsa teşkil etmektedir, çünkü Onun vasıtasıyla ebedî bir hayata ulaşabileceğime ve günahların bağışlanacağına dair kesin bir bilgiye sahibim" (Bu ifadede bulunan birey, henüz İsa'ya inanmamaktadır)

Bu noktada şu soru da akla geliyor: Acaba hayatını anlamsız gören veya henüz anlam arayışında olanlarda, Tanrı tasavvuru ile az da olsa sezilebilecek bir anlam duygusu arasında, herhangi bir bağ kurulmakta mıdır? Araştırmalara baktığımızda, gerçekten de böyle bir bağın varlığını tespit ediyoruz: "İnsanlara ve Tanrıya hizmet etmek, soruyu bu şekilde cevaplandırmak gerekirdi, ancak bunu, şimdilik içimden inanarak söyleyemiyorum.". "İsa ile birlikte Tanrı elbette vardır. İncil'de hayatın anlamı buna bağlı olarak ortaya konmuştur. Tanrı'yi yok saydığıma göre, şimdilik hayatımın da anlamı yok demektir.". "Durumum belirsiz, Çünkü İncil'in anlamlılığı ile ilgili inancım henüz tam değil." "Önceden (henüz inancım varken) yolum Tanrı'ya doğruydu.". Burada ifade edildiği gibi bir kısım denekler, inançlı oldukları geçmiş yıllarından bahsetmişlerdir. Ayrıca ha-

tırlayalım ki, 13. sorumuza cevap veren gençlerin tamamına yakını, hayatlarına anlam katabilecek bir inanca kavuşmayı arzularken özellikle dindarların önemli bir bölümü, hayatı anlamlı kılmada inancın güçlü potansiyellere sahip bulunduğu belirtmişlerdir.

Burada probleme büyük ölçüde ana hatlarıyla ve belki de biraz tek yanlı olarak yaklaştık. Buna rağmen, dini inanç ile hayatın anlam kazanması arasında –düzenli olmasa da- belirgin bir ilişkinin varlığı ve özellikle "kendinin üstünde ve ötesinde varoluş"a yönelik çabaların anlam duygusunda belirleyici olduğu noktada kutsal inancın önemli bir rol oynadığı, açık olarak ortaya çıkmıştır.

Dindarların Varoluşlarında ve Davranışlarında Değerlilik ve Değersizlik

Kilise ziyaretlerinde etkin motifleri tespit etmek amacıyla yaptığımız incelemelerde gördük ki, doğru yönergelere ve davranış normlarına yönelik arayış, gençlerin bir bölümünün kutsal ayine katılmalarında, önemli bir neden teşkil etmektedir. Bir anlam ve değer verici olarak inancın anlamı, fertlerin inanışlarında hangi değerlerin varolduğu sorusunu ortaya koyduğumuz zaman karşımıza çıktı. Ancak, inanca bağlı bir çabadan kaynaklanan ve yaşamla ilgili kanunların arandığı esaslı bir iç düzenlemenin, açık olarak henüz belirmediği söylenebilir. Diğer taraftan belirgin bir inanca ulaşmak isteyenlerin, kişiliklerini oluşturmaya yönelik gözlerinde nasıl bir model canlandırdıklarını da bilemiyoruz. Çünkü gençler bu bağlamda büyük ölçüde sadece sahip olmaktan bahsetmekteydiler. Böyle olmakla beraber, bu noktada gençlerin gözlerinde bir Hıristiyan'ın ne olması gerektiği veya ne olabileceğine dair belirli bir modelin canlandığını da kabul etmek gerekir. Bu aşamadaki problem, istenen bilginin elde edilmesinde hangi metodun amaca uygun olabileceğinin tespitinde ortaya çıkıyordu. Doğrudan bir soru sormanın faydası olamazdı. Çünkü Scheler'in de vurguladığı gibi, model bilinci (Vorbildbewusstsein), mantık-öncesi bir özellik taşıyor ve tam anlamıyla, verilecek hükmün öncesinde bulunur. Yani, kişi kendine model olarak kimin etkilerde bulunduğunu kesin anlamda ne bilebilir, ne de söyleyebilir. Çünkü bu alan henüz bilinçlenmiş değildir. Aynı durum, gençlerde yaşayan ve zorunlu olarak varolan değerleri hakkında da geçerlilik arz eder. Çünkü "iyi" ile "kötü", "değerli" ile "değersiz" gibi tasavvurlar, model tecrübesiyle yakından ilgilidir. Konu ile ilgili Rempelin şunları yazar: "Ruhun derinliklerinde kök salmış değer amacı, olgun bireylerde kendilerine gerçek normları gösterecek insanlara karşı derin bir özlem uyandırırken, diğer taraftan da değersiz

olanı içselleştirenlere karşı, derin bir nefret hissi uyandırır." Durum değerlendirilmesi yaptıktan sonra, amaçladığımız hedefe en kısa yoldan ulaşmak için en uygun yolun, iki projeksiyon sorusundan yararlanmak olduğuna inanmıştık:

Soru 15: Kişiliğinde olumlu bir izlenim bırakan dindar biri ile karşılaştın mı? Bu izlenim seni nasıl etkilemiştir?

Soru 16: Kişiliğinde olumsuz bir izlenim bırakan dindar birisi ile karşılaştın mı? Onda seni olumsuz etkileyen durum ne idi?

Remplein'in şu sözleri, bu iki sorunun zorunluluk arz eden karşılıklı bir bütünlemeyi ifade ettiğini açıkça ortaya koyar: "Ahlak gelişimini sadece olumlu örnekler, yani pozitif etkiler değil, aynı zamanda olumsuz örnekler, yani negatif etkiler birlikte belirler. Başka bir ifadeyle böyle bir yönelimde, tezat prensibi hakimdir. Bir taraftan, kendini adama, sevgi, saygı, ümit, fedakarlık, coşku gibi pozitif duygulara dayalı model ve idealler rol oynarken; diğer taraftan da, antipati, reddetme, aşağılama, kin, nefret gibi negatif duygulara dayalı olumsuz portreler rol oynamaktadır." Buna göre, her iki soru da burada sayılan çift kutuplu duygu ve tutumların her birini, aynı anda ifadeye imkân tanıyordu.

Yukarıda, amacımıza ulaşmada en uygun yol olarak projeksiyon sorularını gördüğümüzü söylemiştik. Bu ifade kısa bir açıklamaya ihtiyaç duymaktadır. "Projektion" kavramı, psikoloji literatürüne Freud tarafından kazandırıldı. Kavramın Freud ve yandaşları tarafından nasıl anlaşıldığıyla ilgili olarak Robert Heiss şunları yazar: "Projeksiyon tekniğinden, genellikle içsel bir yaşantının dışarıya aktarılması (Externalisation) anlaşılmaktadır... Projeksiyonların pek çoğu, kısmen negatif, kısmen de pozitif içerikleri bulunan kişisel formlardan oluşur. Projektif figürler, bir yönüyle ne olmak istediğimizi, bir yönüyle de ne olmamamız gerektiği noktasında bizzat kendimizi temsil ederler. Bu açıdan onlar, henüz hiçbir şey olmayan, fakat olması gerekeni ve olabileni kendinde barındıran pozitif ve negatif özdeşleşmelerden müteşekkil bir karaktere sahiptirler." Sorduğumuz iki soruya verilen cevaplardan hareketle, araştırmada yer alanların bazı dindar insanlarla birtakım olumlu veya olumsuz özdeşleşmeler kurduklarını; nefret edilene ya da olmak istenilene yönelik yeterince açık bilinçlilikten uzak içsel bir yönelim kabul ettiklerini, büyük bir kesinlikle varsayabiliriz. Çünkü "her projeksiyon, bilinçdışındaki bir arzunun ifadesidir"; ayrıca "kişisel açılma ve kişisel gerçekleştirme problemi" ile yakından ilgilidir. Bu son söylenenleri dikkate aldığımızda, aslında paragrafın başına "Değersizlik ve Değer..." tarzında bir başlık koyabilirdik. Çünkü burada, "anlam değerleri" (Lersch) söz konusu edilmektedir. İşte bu özel değerler aracılığıyla dünya, "ruhanî bir varlık

olan insanın, davranışlarına ve kişiliğine uygun bir statü ve sorumluluk kazanabileceği bütüncü bir sistem" anlamı kazanır.

Burada göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husus, soruların "dindar bir insan"ın tutumları hakkında oluşudur. Buna göre elde edilen cevaplar; dindar bir insandan ne olması ve nasıl davranması gerektiği yönünde, ondan ne beklenebileceği veya duruma göre ne beklenemeyeceğine göre değerlendirilme ya da değersizlik ifade eden tipik bir yönelime sahiptir. Söz konusu cevaplar, belirli bir anlam çerçevesinde alışılmış model tecrübesinden hareket etmektedir. Bir başka ifadeyle bunlar, başka araştırmalarda gün yüzüne çıkmamış bazı durumlar ihtiva etmektedir, ("Model Üzerinde Araştırmalar", Merce Müller, Zürich 1949 çalışmasıyla karşılaştırılabilir.). Asıl önemli olan, model alışlardır. Çünkü elimizde bulunan cevaplarda, dinî alanda oluşan bir model ve değer tecrübesi ile ilgili özel ifadeler yer almaktadır. Bu durumda genç, başkalarıyla birlikteliğinde, büyük ölçüde yada tamamen dinî referanslara sahip bir hayattan kaynaklanan bazı değerleri elde etmeye çalıştığını itiraf edene yada bu noktada samimi olana kadar, açıkça sorgulanmalıdır.

15. ve 16. Soruların sıralamasını, olumlu hatıraları değerlendirmeye öncelik verecek tarzda düzenledik. Bu yönelişimiz, önceki sorular açısından da daha anlamlı görünüyordu. Böyle olmakla birlikte ilk olarak 16. soruya verilen cevapları ele almak istiyoruz.

16. Soru, 102 kez cevaplandırılmamış, 177 defa "hayır" ile, 34 defa ise, basit bir "evet" ile cevaplandırılmıştır. Bu durumda değerlendirebileceğimiz daha 299 cevap mevcut bulunmaktadır. Şaşırtıcı bir çeşitlilik arz eden söz konusu cevaplar, tepki uyandıran dindarlara yönelik yaklaşık 100 farklı tenkit ifadelerinden oluşmaktaydı. Dindarlar, gençler tarafından -hemen eklenmesi gereken bir husus olarak- iyilik, katılık ve yüksek ahlâk anlayışı açılarından tenkit edilmişti. Gençlerin pek çoğunda, dindarlıkla hiçbir şekilde bağdaşmayan eğilimlerle ilgili hassas bir hissiyat, açıkça mevcuttur. (Genellikle duygusal bir tarzda vurgulanan "dindar" ifadesi, yukarıda formüle edilen iki soruya da çok uygun düşmüştür. İfadenin, gençlerin sadece bir-ikisi tarafından eleştirilmesi veya tenkit edilmesi, bunu açık olarak göstermektedir. Diğer taraftan, ifadenin duygusal projeksiyonları ortaya çıkardığı da kuvvetle muhtemeldir.). 299 cevaptan 200'den fazlası, verilen şu cevabın ana fikrine uygun düşüyordu: "Beni olumsuz yönde etkileye dindar şahıs, bir Hıristiyan'a yaraşır şekilde yaşamadığı gibi, doğru-dürüst davranmıyordu, samimi değildi."

Öyle geliyor ki, sorumuza cevap veren 40 kadar gencin, karşılaştıkları ve göz önünde bulundurdukları insanlar hakkında sözleşmişçesine kullandıkları "dindar" kavramını, "dindarımsı, yobaz" (frömmlicherisch) şeklinde ifade etmek, daha isabetli olurdu. Gençlerin kanaatine göre bir yobaz, ya dindarlığı itici kılan, ya da sadece konuşan, fakat hiçbir şey yapmayan birisidir:

"Onların (yobazlar), pek çok insanın bilmeden "dindar" olarak tanımladığı, pek çok kimseyi kiliseden uzaklaştıran ve kendilerinden her zaman için nefret ettiren kötü etkileri vardır." (Kız, 17 yaş, Seminer)

"Bu tür insanlar dindar değildir. Aksine onlar, dindar olmak istedikleri halde dindarca yaşamaya yanaşmayan insanlardır. Bunlar, ancak yobazdırlar ve böylesi kişiler insanı tiksindirir." (Erk. 17 yaş, metal işçisi)

Dindar olmak istediği halde buna uygun davranmamanın adı, "ikiyüzlülük" tür. Gençlerimizde öfke ve aşağılanma duygularını bundan daha fazla ortaya çıkaran başka bir şey, belki yoktur. Bu durum, doğruluk ve doğruluğa yönelik taleplerin yoğun olarak yer aldığı, daha önceki açıklamalarımızdan da pekâlâ anlaşılmaktadır. Buna göre, gençlerin ideallerini ayakları altına alan sözde dindarların, olgunlaşma yolundaki genç erkek ve kızlarda nefret uyandıracakları, çok açık olarak kavranabilir. Gençler, böyle bir duruma işaret etmek üzere öfke yüklü duygularını canlı olarak şöyle ifadeye dökerler: "... O, bir münafıktı. Bu sıfatı ona çok uygun bulmuştum. Bana göre bir insanın inançla bu şekilde oynaması, ortaya çıkabilecek şeylerin en sinir bozucusudur."; "Kiliseye gidip münafıklık yaparken, evde şeytanın etrafında dolaşan insanlara, her zaman öfke duyarım."; "Kötü etki ve izlenim, genellikle teori ve pratiğin iki farklı olgu olmasından kaynaklanır. Bundan dolayıdır ki, görünüşe dayalı dindarlığa karşı, başka hiçbir şeye karşı beslemediğim kadar büyük bir kin beslerim."; "riyakâr dindarlar, münafıklar ve dinî zevzeklik, bende nefret uyandırır."; "Sahte dindarlığın ardında, para hırsı ve insana nefreti gizleme isteği yatar."; "münafıklar, sırf kendilerini dindar göstermek için kiliseye giden, fakat aynı zamanda ahlâk dışı bir hayat sürdüren kimselerdir."

Ancak, ikiyüzlülüğe yönelik tenkit ve ayıplamalar, doğal olarak her zaman heyecan yüklü biçimlerde ortaya konmamıştır. Tenkitlerde daha ziyade ağırbaşlılık ve ölçülülük hakimdir. Diğer taraftan kendi kararlarının doğru olup olmadığına dair gençlerin, temkinli ve şüpheli davrandıkları da gözden kaçmamaktaydı. Böyle olmakla beraber, şikayetler, her zaman aynı ana fikir etrafında kümelenmişti: "Falanca belki dindardır, belki de dindar olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Ancak, ...".

Daha önce de dile getirdiğimiz gibi, 299 cevap arasında 100 değişik ifadenin bir araya geldiği bir tür "kötülükler katalogu" oluştuğunu tespit ettik. Bunların büyük bir bölümü, aslında olması gerekene uygun olmayan davranış tarzlarıyla ilgiliydi. Şu tenkitler oldukça dokunaklı görünmektedir: "Kibir ve egoizm, beni tiksindiriyor."; "... münafıklık ve sırf kendi hatalarını örtmek için, Tanrıdan bahsedip yasaklar yağdırmak."; "birinin yaptığı bir şey hakkında, yaptığını sırf dini kaygılara dayandırması..."; "neye nasıl inanılması gerektiğini, başkalarına göstermek için ortaya konan yobazca davranış, yaltakçılık..."; "... buna rağmen herkese karşı, çatışmaları vardı."; "her gün kiliseye koştuğu halde, ihsanların aleyhinde dedikodu yapmak."; "sırf toplumsal nedenlerle dindarlık..."; "inançlıının her zaman mutlu olduğu söylenmesine rağmen, dindarın bitmeyen feryatları..."; "kibir ve entrika."; "Onlar (yobazlar), kendilerinin daha iyi olduklarını düşünürler ve bundan ötürü başkalarını düzeltmeye kalkarlar."; "günlük hayatta aşırı baskıcı olduğu için..."; "birlikte yaşadığı insanlara karşı bazen düşmanca davranıyordu."; "inançların ve duyguların güçlü olduğunu yobazca gösterme..."; "fanatizm, mızımlık ve kibirlilik."; "inançsız biri, herhalde daha merhametli ve daha az para hırslıdır."; " onlar, dilleriyle söylediklerini kalplerinde hissetmeyen, gösterişçi dindar idiler.". Burada zikredilen ifadelerin dışında, bu tür insanların (sözde dindarların), İncil'i gerçek anlamından uzaklaştıran, ikiyüzlü, zavallı, anlayışsız, düşüncesiz, mutaassıp insanlar oldukları dile getirilmişti. Hatta bazen onların, lanetlendikleri ve hırsızlıkla itham edildikleri de tespit edilmiştir. Diğer taraftan yobazlarla ilgili olarak en fazla tenkit edilen tutumlar arasında, cimrilik ve kendini üstün görme eğilimleri zikredilmiştir.

Cimrilik:

"Hıristiyanların %98'inin Hıristiyanlığı, ancak para kesesine ulaşana kadar devam eder; ondan sonra ortadan kalkar."; "ben öyle birini tanıyorum ki, her zaman şevkle kiliseye gider; İncil'den pek çok sözü ezbere bilir ve bunları her fırsatta tekrarlar. Ancak bu adam, kimseye acımaz, kimseye bir zırnık bile hediye etmez.". Gençlerin bir kısmı, dindarların para canlısı, materyalist ve cimri olduklarını; dini kullanarak para kazandıklarını; en küçük bir yardım yapmaya sıra gelince, kılı-kırk yarar bir hesaplamaya giriştiklerini ifade etmişlerdir. Bu arada, bazı papazlar bile para canlısı olarak tanımlanmış ve konuyla ilgili somut örnekler verilmiştir. Bütün bu tenkitlerin ardında, inancın tüm insanlığı bir bütün halinde kuşatması gerektiği ve ayrıca servete yönelik yaklaşımını da değiştirmesi gerektiğine dair açık bir kanaat yatmaktadır.

Küstahlık:

Hıristiyanlar arasında kibirli, gururlu ve kendini beğenmiş, pek çok insanın varolduğunu görülmektedir. -Bu kanaati, en azından sorularımıza cevap verenlerin ifadelerinde tespit etmek mümkündür.- Gençlerden 50 kadarı, tenkitlerini bu konu üzerinde yoğunlaştırmıştır. Bu çerçevede, olumsuz etkilerde bulunan dindarların kendilerini hatasız kabul ettiklerinden; kendilerini bütün diğer insanlardan daha üstün gördüklerinden bahsedilmiştir. Verilen cevaplara göre onlar, kendilerini hidayete ermiş görmelerine karşılık, başkalarının henüz böyle bir lütufa ulaşamadıklarını; hidayete ermemiş olanlarla hiçbir ilişkide bulunamayacaklarını söyleyerek inançlarını özel gayretlerinin bir ürünü olarak övüyorlarmış. Diğer taraftan bu dindarlar, her zaman kurallar koyarlarken, başkalarına kendi kanaatleri hakkında konuşma hakkı tanımıyorlar; durmadan kendi davranışlarını yüceltiyorlarmış. Onların karşısında insan, kendini baskı altına alınmış, hapsedilmiş gibi hissedermiş. Birlikte yaşadıkları insanlara karşı anlayış göstermezler; başkalarını yönetirler ve öyle davranırlarmış ki, sanki hidayete kendi tasarruflarıyla ulaşmışlar ve böylece, inancı günümüzde çekilemez hale getirmişlermiş.

"Karşısında kendimi değersiz ve iki büklüm hissederken o, kendini neredeyse göklerin üzerinde görüyordu. Görünüşünde ve ifadelerinde, zayıf dindarlara karşı aşağılayıcı bir tavır mevcuttu." (Kız, 19 Yaş, Seminer)

İtici dindar insanlar, *kabiliyetsizlik ve anormallikle* suçlandıkları zaman, "gençlerin onlar hakkında dile getirdikleri ayıplamalara bakmak yerinde olacaktır. Yetenekli olmak, hayatı kavramak, bizzat kendisi olmak ve hazır bulunan imkanlardan azami derecede istifade amacında olan genç erkek ve kızların, "yaltakçı", "büyüklük taslayan", "yağcı", "yapmacık", "dik kafalı", "inatçı", "fanatik", "dünyadan habersiz", "dar görüşlü", "sahte", "anormal", "korkak", "sinsi", "içli", "iradesiz", "monoton", "can sıkıcı" gibi bir tabiata sahip dindarlarla karşı karşıya gelmeleri, onları şaşkınlığa uğratar. Yine, insanların problemlerini görmekten kaçındığı izlenimini veren; hayata tek yönlü yaklaşan; dünya ile ilgili hiçbir anlayış ve fikre sahip olmayan; bulutların üstünde dolaşan; neşelenmeyi ve eğlenmeyi kendileri için yasak kılarlarken, alkol alan ve sinemaya giden gençlerle birlikte eğlenmeyi itici ve günah sayan insanlarla karşılaştıklarında bu gençler, aynı şekilde hayrete düşerler.

15. soruya verilen cevaplar, buraya kadar ortaya konan tenkitçi görüşlerin tamamen tersini ifade etmektedir. Buna karşın, her iki soru çerçevesinde verilen cevaplardan oluşmuş bir diğer grup, *Tanrı ve inançla ilgili sorular üze-*

rinde konuşmak noktasında aynı şeyleri farklı şekillerde takdir eder. Burada sanki insanların kendi karşıt duyguları, tanrısal olana yöneltilmektedir. Bu arada hiç de uygun ve doğru olmayan, küstahça bazı konuşmaları da dikkate alıyoruz. Bunlardan "küstahlık" başlığı altında bahsetmiştik. Burada "o, Tanrıyı kalbinde taşımaktan ziyade, dilinde taşımakla yetinir." türünden cevaplara da yer verilmeyecektir. Bizi daha çok ilgilendiren noktalardan biri, konuşmanın tamamen reddedildiği, sessizliğin ve gizli dindarlığın ideal olarak benimsendiği ifade şekilleri; diğeri ise, konuşmanın ve itirafın büyük bir etkide bulunduğunu gösteren ifadelerdir. Bütün bu çeşitli yargılar, aynı durum çerçevesinde birbiri ile karşılaştırıldığı zaman, aynı tür hitabın genellikle yaklaşımcı olduğu kadar reddedici reaksiyonlara yol açması, kuvvetle muhtemeldir. Havarilerin hikayesinde şöyle bir ifade geçer: "Bazıları onu dinlemeyip alaya alıyorlardı, fakat bazıları da şöyle diyordu: 'Bu konuda seni daha fazla dinlemek istiyoruz.'". Tanrıdan inanarak ve samimi olarak bahsedildiği takdirde, dindar insanların tutum ve davranışlarını taklide dayalı olandan çok daha güçlü bir dinî anlayış ortaya çıkar. Belirli bir tavır alışın söz konusu olduğu yerde, Tanrıya yönelik çelişkili yaklaşımlar karşısında dinî kanaatlerin parçalanmasından başka bir şey beklenemez. Araştırmamızda inanç esasları hakkında konuşma, yaklaşık olarak 30 defa -çoğunlukla sert bir şekilde- tenkit edilmişken, yaklaşık 20 defa anlamlı bulunularak hayranlıkla savunulmuştur. Tenkite dayalı cevaplarda, 8 genç tarafından zikredilen ve büyük ihtimalle dinî hitabı kasteden şu ifadelere rastladık: "Onun cıvıklığı", "usandırıcılık". Her iki cevap grubunda genç erkek ve kızların sayısı, yaklaşık olarak aynıdır. Burada gençlerin hükümleri ile ilgili bir tür ayrışmanın ortaya çıktığı izlenimini edindiğimiz için, olumlu ve olumsuz cevapları karşı karşıya gelecek şekilde yazmayı uygun buluyoruz;

"Halkın karşısına dindarca davranışla hava atmak ve her fırsatta İncilin sözlerini kullanmak, beni tiksindirdi. Ayrıca, duygu sömürüsü, Tanrı ve İsa ile ilgili yapmacık konuşma tarzları da beni tiksindirdi." (Kız, 17 Yaş, İş Öğretmeni)	"Benimle İncil hakkında konuşuyordun. İsa hakkında, beni derinden etkileyecek kadar inandırıcı konuşabiliyordun. Gözleri mutluluktan parlıyordu. İsa'yı öve öve bitiremiyordun. Bunu ben de istiyordum, yapabiliirdim de." (Kız, 18 Yaş, Tezgahtar)
"Koca gün boyunca vaiz, tellallerini yeryüzüne yayıyordu ve (dinin dışında) hiçbir şeyden bahsetmiyordu." (Kız, 17 Yaş, Tezgahtar)	İnanç uğruna, ikiyüzlülüğe düşmeden hizmete hazır bulunma, kendi konumuna bakmaksızın bütün gücü ile dini savunma." (Erkek, 20 Yaş, Felsefe öğrencisi)
"Yapmacık duygusallıklar,. Tanrının adını her fırsatta ağıza alınmasına neden oluyor." (Erkek, 19 Yaş, Lise öğrencisi)	"Onun sakin ve emin tavrı, beni etkiliyordu. Sevgi dolu sözlerle Tanrı'yi övebiliyordu." (Erkek, 20 Yaş, Anahtarıcı)
"O bu konuda o kadar konuşuyor ki, inandıklarımın artık şüphe ediyorum." (Erkek, 17 Yaş, Metal işçisi)	"Tanrı'nın gücü ve etkisi konusunda sapasağlam imanla konuşmaları ne güzel." (Kız, 16 Yaş, Öğrenci)
"Onun dünyaya yabancı varlığı, Onun yüce şeylerden bitmez tükenmez saçmalamaları, beni tiksindiriyordu." (Erkek, 20 Yaş, Lise öğr.)	"Evet, Onun dini sözleri, kutsal sözleri (beni olumlu yönde etkiliyordu*)" (Erkek, 16 Yaş, Yapı ressamı)
"İsrarla İncil hakkında konuşuyordu ve beni döndürmek istiyordu." (Kız, 18 Yaş, İş Öğretmeni)	"Tanrıya güçlü inanç ve İnanmayanları hidayete ulaştırmak için gösterilen güçlü irade." (Kız, 16 Yaş, Öğrenci)

Hidayete erdirme arzusu bağlamında dindarların gösterdikleri tutumlarla ilgili olarak bir olumluya karşılık sekiz olumsuz yaklaşım ortaya konmuştur. Cevaplardan anlaşıldığına göre bazı dindarlar gençleri hidayete zorlamak istemişler; bu konuda ellerinden geleni yapmakla aslında onları inançtan uzaklaştırmışlar; üyesi oldukları cemaat ve mezheplerde sadece kendilerinin samimi Hristiyan olduklarını ileri sürerek, insanları ilahî cezayla korkutmuşlardır.

Gençler birkaç defa, kendilerini etkileyen dindarların lanet yağdırmadıklarından ve boş sözlerden kaçındıklarından da övgüyle bahsetmişlerdir.

Bu açıklamalardan sonra gençler üzerinde olumlu izlenimler bırakan Hıristiyanlarla ilgili cevapların yer aldığı 15. soruyu ele alabiliriz. Bu soru, 68 defa cevapsız bırakılmış; 153 defa soru, sadece "hayır" ile ve 14 defa sadece "evet" ile cevaplandırılmıştır. Bu durumda 16. soru ile ilgili değerlendirmeye alınan 299 cevaba karşılık, 15. soru ile ilgili değerlendirmeye aldığımız cevap sayısı 377'dir. Buradaki sayısal farklılığa, olumsuz tecrübelerle nazaran olumlu tecrübelerin zihinde daha fazla yer etmesinin neden olduğunu tahmin ediyoruz. Nitekim bu konuda daha önce ayrıntılı bilgi ortaya koymuştuk. Her şeyden önce burada, gençler üzerinde olumlu etkilerde bulunan birçok insanın, onların bir kısmında *model tecrübesine* aracı olmaları bakımından "pozitif" sözü, açıkça önem kazanmaktadır. Bu husus, aşağıdaki tespitlerimizde çok güzel ifade bulunmuştur: "Ben de istiyordum, bunu ben de yapabilirdim." ; "işte böyle biri olmak isterim, olacağım da."; "inançtan emin olmak, çok hoş olurdu."; "ben ve tüm insanlar, papaz efendi gibi olabilseydik, ne iyi olurdu." Öyle görünüyor ki, bu tür etkileyici karşılaşmalar, gençlik ideallerini, "değer arayışı ve kendi öz benliğini oluşturmaya yönelik irade" (Remplein) vasıtasıyla çoğu zaman kesin olarak şekillendirmektedir. Bu durum, model ile uzaktan temasa geçildiğinde de ortaya çıkabilir. İdeal model olarak dört defa zikredilen Albert Schweizer ile Billy Graham'ı veya iki defa zikredilen Abbe Pierre'i, sözü edilen modellere örnek gösterebiliriz. Her ne kadar öteki dünyanın adamları oldukları ve güçlü etkilerde buldukları kabul ediliyorsa da *papaz*, 43 gencin ifadesinde (24'ü erkek, 19'u kız), bu özelliklerde görülmemektedirler. Doğrusu "dindar insan" tanımlaması, gençlerin çoğunun düşüncelerini daha başlangıçta papazın dindar kişiliğine yöneltmek zorundaydı. Hatta bu gençlerin bir kısmı için papaz, tanıdıkları tek dindar adamdı. Verilen cevapların çoğunda, papazın gerçek etkilerde bulunduğu ifade ediliyordu: Onun sade, sevimli ve tabii olduğundan; herkese açık olduğundan; birine nasıl davranılması gerektiğini bildiğinden; muhatabını, delil olarak ileri sürdüklerini çürütmeye kalkmasına ve itirazına rağmen ciddiye alışından bahsedilmiştir. Papazın gençler üzerindeki önemli etkileri arasında şunları sayabiliriz: Korkusuzluk, inanca sadakat, akıllılık ve alçak gönüllülük, muhatabı karşısında sükûnet ve güven vericilik, yaptığı hataları itiraf edebilirlik. Ayrıca, kaderinde ağır hastalıklar olduğu halde, mutlu olmaya çalışması ve inancını yitirmemesi; iyilik yapmaya devam etmesi; hasta ve fakirler için hazır bulunması; başkalarına yardım etme uğruna ihtiyaç duyduğu şeylerden vazgeçmesi, papazın gençlerin bazısında bıraktığı en derin izler arasında zikredildi.

Fakat kalıcı etki bırakma açısından en fazla vurgulanan husus, papazın inancı ve inandırıcılığıydı. 15 gencin yarısından çoğu, papaz hakkında, "gerçek genç İsa", "samimî bir Hıristiyan", "inançlı ve iyi bir insan", "vaazlarında anlattığı hususlara içten inandığı anlaşılan biri"; "mutlu ve tatmin bulmuş biri"; "iyimser ve sağlam bir inanç sahip, insanları ciddiye alan biri"; "hem çok zeki, hem de inabilen biri" şeklinde kanaatlerini bildirmişlerdir. Bu ifadelerin sıcaklığı ve içtenliği, papazın kişilik özelliklerine sahip bir Hıristiyan'la karşılaşmanın, ne kadar etkileyici olabileceğini ortaya koymaktadır.

Yukarda, gençlerin önemli bir bölümünde papazla karşılaşmaları sonucu oluşan model tecrübesinden bahsetmiştik. Buradan hareketle, konu başlığımıza uygun olarak papazın gençler üzerinde ne dereceye kadar normatif etkilerde bulunabileceği ile ilgili bir araştırmaya girmemiz gerekirdi. Fakat burada tartıştığımız asıl konu, aynı niteliği hedefleyen farklı açıklama tarzlarıdır. Ayrıca her model, her zaman yön gösterici bir hüviyete sahiptir. "Ruhta kök salan değer arayışı, olgunlaşan bireyde, gerçek değerlere işaret edecek *yolu* gösteren şahıslara karşı özlem uyandırır." (Remplein). Bu cümle aynı zamanda, belirli bir modeli vücuda getirecek değerleri elde etmede, bir ön uğraşın gerekliliğini ifade etmektedir. O halde burada asıl soru, inancın değer verebilme konusunda hangi sınırlara sahip olduğudur. Sorunun çözümü, iki hususun varlığını zorunlu kılmaktadır: Bir taraftan, belirli değerler üretebilecek nitelikte inançlı insanlar varolmalıdır; diğer taraftan da, gençlerde peşine düşmeye değer olanı tespit edebilecek uygun bir "bilgi" bulunmalıdır. Günümüzde gençlerimizin neyin değerli ve neyin değersiz olması gerektiğini ortaya koyabilecek bir "bilgi"ye sahip oldukları söylenemez. Aynı şekilde, çağdaş Hıristiyan kültürümüzün okulda ve derste, gençlerin hayatlarını anlamlı kılmaya yönelik öğretebileceği az çok canlı birtakım değerlere sahip olduğuna dair, elle tutulur delillerimiz de yoktur. Romano Guardin, Hıristiyan düşüncesinin bu yöndeki etkileyici gücünün çok yüksek olduğunu tahmin eder. Buna karşılık Emil Brunner, bütün insanlarda tekdüze bir değer arayışının aslî olarak var olduğu kabulüne rağmen "çeşitli halkların ve kültürlerin ahlâkî unsurları, sadece detaylarda değil, aksine temel prensiplerde bile birbiriyle pek çok yönden çatışına halinde olduğuna işaret etmiştir. Nitekim Brunner, bu noktada modern kültür antropolojisince desteklenmektedir. O halde bu aşamada bizi, önümüzdeki "Hıristiyan" model ya da değer tecrübesi, hakkında sorular sorduğumuz etkili "dindar insan"dan daha fazla ilgilendirmektedir.

Yaklaşık 20 gençte, dindarlardan kaynaklanan ve derin izler bırakan her şey, karakter halini alıyordu. Özellikle bu bağlamda çoğu zaman dindarın; ışık

saçan, parlayan, iyilik dolu, sevimli, berrak ve dostluk ifadesi bulunan bakışından söz edilmektedir. Herhalde bu cevabı verenlerde, aşağıda geçtiği tarzda etkisi bulunan *mükemmel bir insanla karşılaşmak*, önemli bir izlenim bırakmış olacaktır.

"Temel nedeni (niçin etkide bulunduğu) sözlerle ifade edemem. Adeta insan olarak tüm varoluşu, sıcak yakınlığı(dır beni etkileyen). (Erk, 20 Yaş, Seminer)

Yaklaşık 20 kişilik başka bir gruba göre açık ve huzur dolu bir tabiatın özelliği, her şeyden önce, günümüzde kendini kabul ettiren çağrılara cevap vermek, onlara dayanmaktır. Böyle bir tabiat sahibi, "huzurlu, kendine yeten ve sevgi doludur."; "sevimli, alçak gönüllü, her yerde kendini gösterir."; "diğer tüm insanlar gibi bir insan."; "tabii ve herkese açık.". Bu son özellik, bilhassa erkekler tarafından ileri sürülmüştür: "Onunla, dünya ile ilgili sorunlar hakkında bile tartışmak mümkün olabilmektedir."; "özellikle de problemleri çözümlemek için hayata karşı mücadeleye hazır bulunmaları (beni etkiliyor.)"; "hayatın zorluklarından çok daha kolayca kurtulabilmeleri."; "onun prensipliliği, yanılmazlığı, hayatın tüm sorunlarına karşı safiyeti ve açıklığı.". Bir gencin yazdığına göre, kendisini dindar dedesinde en fazla etkileyen husus, günümüzde bile İncil'e göre yaşamını sürdürebilecek bir çözüm bulabilmesidir.

Bu örnekte, dindarların dünyaya yabancılaştıkları ve tek yönlü bir hayat sürdürdükleri yolundaki tenkitleri çürütecek bir karşılığın varlığını kolayca görebilmekteyiz.

Bütünlük konusunda, 20'ye yakın genç erkek ve kızlardan oluşmuş başka bir grup, özellikle kendilerini derinden etkileyen dindar insanın, *inancına uygun bir hayat sürdürdüğüne* dair bilgi vermektedir: "İnsanlara anlattığını, bizzat yaşıyordu."; "inancına uygun yaşıyordu."; "gerçekten İncil'e uygun yaşıyordu."; "sadece büyük sözler söylemez, aynı zamanda herkesin arasında iyi bir örnekti."; "dindarlığını davranışlarıyla ispat ediyordu."; "onların tertemiz yaşantıları..."; "onlarda, hayat ve din bir bütündür."; "onlar İncil'e göre yaşarlardı, sadece teoriyle yetinmezlerdi."; "davranışlarının Hıristiyan öğretisiyle uygunluğu.". Burada, dindarların ikiyüzlülük ve yobazlığına yönelik daha önceki bölümde yer verilen hükümlere karşı, açık bir karşıtlık görüyoruz.

Somut "Davranışlar"dan bahsedilen yerde, her zaman iyilik yapmak ve yardıma hazır bulunmak gündeme gelir. Konu ile ilgili 20 kadar cevapların 3/4'ü, kızlardan gelmiştir. Bunlar da, hayatın anlamını insanlara yardım etmede ve iyilikte bulunmada görenlerle aynı duyguları paylaşmışlardır. Bunlar, sadece

başkaları için yaşamayı hedef edinen; bütün boş zamanlarını ve paralarını iyilik yapmaya, muhtaçlara yardıma harcayanlardan ve özellikle bunu yapmakla sıkıntıya ve zor duruma düşenlerden hayranlıkla söz ederler.

"Bir zamanlar yaşlı bir kadınla karşılaşmıştım, hem çok dindar, hem de çok fakir idi. buna rağmen o, kaderine razı olarak kendisinden daha fakir insanlara elinden geldiğince yardım ediyordu. Dindarlığıyla hiç övünmezdi, aksine çok alçak gönüllüydü. Ne zaman sevimsiz bir olayla karşılaşsam, o kadını düşünürüm." (Kız, 16 Yaş, Öğrenci)

Araştırmamızda olumlu etkilerde bulunan insanların, daha çok belirli özelliklerinden bahsedilmiştir. Bu anlamda ortaya konan "Fazilet Kataloğu", "Kötülük Kataloğu"ndan hiç de fakir değildir. Fazilet Kataloğu da, yaklaşık 100 muhtelif ifade ihtiva etmektedir. Bu arada birçoğu ile karşı karşıya geldik. Meselâ bunlardan birkaçını şöyle sıralayabiliriz: "Onu, çok güçlü, sadakatli ve dürüst biri olarak görüyorum."; "onların kararlılıkları, adalet duyguları (beni etkiledi)."; "onun sahip olduğu sadelik, haysiyet ve alçak gönüllülük."; "hayatın türlü acıları ve sıkıntılarına rağmen Ondaki eminlik, huzur ve mutluluk..."; "o, küstahlığa düşmeden çok açık kalpli ve adaletlidir."; "onu, hiçbir zaman öfkeli ve küfreder bir halde görmedim."; "onların herkese açık oluşları, dostlukları, canlılıkları (beni derinden etkiliyordu)."; "onun temiz oluşu ve güvenirliliği, çok iyi kalpli olduğu için hepimizin çok hoşuna gidiyordu."; "onun, sağlamlığı ve ağırbaşlılığı, bende derin bir etki bırakıyordu."; "özellikle de, ondan fıskıran o güç." Bu arada dindar insanlarla birlikte görülen sükunet de çokça dile getirilmişti, onlarda "hakim bir sükunet ve memnuniyet" taşıyordu; "o sükunet hali..."; "onun sakin ve düşünceli davranışı...". Dile getirilen hususlar arasında yoğunluk itibarıyla ilk sırada; sevgi, iyilik, sevimlilik; ikinci sırada ise; sevinç, neşe ve mutluluk zikredildi.

Sevgi, İyilik, Sevimlilik:

Bunlar, insanlara yönelik düzenlemelerle ilgili çevresel özelliklerdir. İnsan başkaları ile birlikte sevimlidir, iyilik sahibidir, sevgi doludur. Bunlarla davranış arasında bir bağ vardır. Başka bir deyişle her şeyden önce bunlar, kendilerini herhangi bir aktivite içerisinde gösteren durumlardır: "Onun, konuşurken dayandığı sevimlilik ve açıklılık."; "dindar insanlar, sevgiye dayalı bir tarza sahiptirler; yardıma hazırdırlar; iki yüzlü değildirlir ve her insanda mutlaka iyi bir yön bulmayı başarabilirler."; "iyilik ondan, sevgiyle dopdolu olarak fıskırıyordu."; "onda sevgiyi hissetmek gerçekten mümkün; üç çocuğu var ve her biri

ona öyle bağlıydı ki!". "Her şeye rağmen sevgi" anlamında gerçek bir sevgi, aşağıdaki alıntılarda çok güzel ifade bulmaktadır:

"Gerçek inanca sahip insanlar, hatalarına rağmen tabii olarak sevilir. Bizim onları sevmemizi ve onların bizi sevmesini çok güzel buluyorum." (Kız, 17 Yas, İş öğretmeni)

"Evet, onun insanlara karşı takındığı ağırbaşlılığı, iyilik ve anlayışlılığı; özür karşısında gösterdiği sıcak kalpliliği..." (Erkek, 17 Yas, Metal işçisi)

"Evet, bütün insanlara, hatta muhtemelen kendisine aykırı düşünelere karşı bile gösterdiği sevimliliği..." (Kız, 17 Yas, Lise öğrencisi)

Sevinç, Neşe, Mutluluk:

Bunlar, daha çok bireyin nasıl olduğuyla ilgili durumlardır. İnsan, çevrenin belirleyici etkisi olmaksızın bile sırf yaratılış itibarıyla sevinçlidir, neşelidir, mutludur. "Parıldayan bir ışık gibi her tarafa ulaştırdığı sevinç..."; "onun, her zaman neşeli, yürekli ve inançlı tabiatı, beni derinden etkiliyordu"; "onların hepsi parlıyordu ve bahtiyarlıklarıyla gayet memnundular."; "dindar insanlar, ağırbaşlılıklarıyla ve özellikle ferahlıklarıyla, bende derin izler bırakıyorlar."; "o, her zaman neşeli ve hayatından memnundu; o, her şeyi Tanrının kendisi için takdir ettiği şekliyle kabul eder." "o kadar emin ve mutluydu ki..."; "ailedeki uyum canlıdır."

Dindar insanın kişilik yapısı ve davranışlarıyla ilgili söylenmiş olanların tümünde, yüksek kalitelerin ve karakter değerlerinin söz konusu olduğunu herhalde kimse inkar edemezdi. Daha önce de biz, inancı değer kazandırıcı önemli bir faktör olarak tasvir etmiş onun gençler tarafından ne derece yüksek bir değer tarzında kabul edildiğini ortaya koymuştuk. Eğer konumuzla direkt ilgili olan 12. ve 13. sorulara tavizkar ve önemsemeden cevap vermedilerse, gençlerin inançla ilgi bu yüce algıları, burada verilen cevaplarda da geniş bir çeşitleme çerçevesinde vurgulanmalıydı. Gerçekten de öyle oldu. Yaklaşık 100 defa, dindarların kendilerinde bıraktığı en büyük izlenimin, ikna özellikleri ve inançları olduğu vurgulanmıştır. Söz konusu dindarlarda görülen sağlam inanç, derin ikna gücü, inançla ilgili hususlarda istikrarlı tutum, sarsılmazlık ve güven, her zaman hayranlık uyandırıyor. Özellikle inanç uğruna kendini adama ve kefil olma, son derece değerli görülmektedir:

"Bir zamanlar bir adam görmüştüm. Başkaları onunla alay ederken o, bütün gücüyle inancını savunuyordu. İşte bu adam bende derin izler bıraktı." (Erkek, 16 Yaş, Mimar, -ateist-)

"Sözü edilen insanların (dindarların) kendilerini, tamamıyla ve dopdolu olarak, Tanrı sözü için feda etmeleri gibi..." (Erkek, 22 Yaş, Posta memuru)

İnsanların hiç çekinmeden dinlerini savunmaları ve itiraflarda bulunmaları; kendilerini açıkça Hıristiyan olarak tanıtmaları; Tanrıya inandıklarını açıkça ortaya koymaları ve bu uğurda düşmanlıklara göğüs gererek yollarına devam etmeleri, her zaman hayranlık uyandırır ve dikkat çeker. İncil için ortaya konan fedakârlık, hiç de bundan aşağı kalmaz. Tanrıya ibadet ederken kendini devredışı bırakma; büyük fedakârlık, takdir unsurları.

Her şeyden önce buradaki odak nokta, konuşmalarda dindara yönelik hayranlığın, hayretin ve özlemin ifadeye döküldüğü inanabilme kabiliyetinin bizzat kendisidir.

"Bu insanın, bizim çoğumuzun yoksun olduğu bir Tanrı'sı vardır, bu insanın belirli bir *hedefi* vardır." (Erkek, 20 Yaş, Meslek Bildirisinden)

"İnançlı insanlarda beni etkileyen esas husus, onların Tanrı'ya giden yolu tam anlamıyla bulmuş olmalarıdır" (Kız, 18 Yaş, Terzi)

"Bu insanın inancından tam anlamıyla emin olduğunu hissediyordum." (Kız, 18 Yaş, Öğrenci)

"En amansız durumlarda bile, kendini gösteren güçlü İnanç..." (Erkek, 19 Yaş, Metal işçisi)

"İnsan inancından da elbette emin olmak ister." (Erkek, 17 Yaş, Metal işçisi)

"Onun derin inancı, beni sarsmıştı." (Kız, 19 Yaş, Terzi)

"Yıkıcı şüpheden uzak, güçlü bir dinî kanaat." (Kız, 19 Yaş, Tezgahtar)

Bu tür bir inancın kalitesi, her fırsatta ifade ediliyordu: "Onun, ölüme dek süren, güçlü inancı..."; "onların boyun eğmez inançlarına hayranım."; "o, baştan-başta inanıyordu."; "onun, inanma gücü..."; "onun, büyük imanı..."; "onun, sarsılmaz inancı..."; "her şeyi yapamasa bile, onun o büyük inancı..."; "beni en fazla etkileyen yönü, sarsılmaz iradesi, inancının doğruluğuna dair kanaati ve bundan emin olması."; "her konuda o kadar emin ki..."; "onun, İsa'ya olan son-suz güveni..."; "Tanrı'ya karşı duyduğu umut ve güven..."

Bu çalışmamızda bizim temel uğraşımız, gençlerin dini tecrübelerini, bütün açıklığı ve çeşitliliği içerisinde ele almak; -güvenilir bir bakış açısı kazanana kadar- ne olup bittiğini görmek ve anlamak amacıyla onların yaşadıklarını yaşamaya çalışmak doğrultusunda olmuştur. Elde ettiğimiz bilgiler çerçevesinde bu çalışmamızın, gençlerin kalplerinde hangi önemli dinî soruların ne zaman

ortaya çıkacağına dair iyi bir örnek oluşturduğunu söyleme hakkına sahip olduğumuza inanıyoruz. Kişisel açık konuşmaların imkan bulduğu yerde gençlerin, -çalışmamızın ortaya koyduğu gerçekler hesaba katıldığı takdirde- kendi dinî durumlarını tanımlamada iyi ve isabetli birer aktör oldukları, her fırsatta açığa çıkmıştır.

Çalışmamızda, ancak ana hatlar üzerinde durulabilmiş, hassas ve çok yönlü araştırmaların cevaplayabileceği pek çok soru, açık kalmıştır. Her şeye rağmen, gençlerimizde inanabilmeye yönelik bir özlemin, sarsılmaz bir yapı kazanma ve güçlü bir güvene ulaşma arzusunun ne kadar büyük olduğu hususu, son derece etkileyicidir. Şüphesiz gençlerin böyle bir arayışa yönelmeleri ile zamanımızın belirsizliğinin kesin bilgiye, nihai ve sağlam bir merciye yönelik arayışa zorlaması arasında, önemli bir ilişki vardır. Fakat temel neden, çok daha derinlerde yatar: Tanrı'ya yönelik sürekli bir arayışın hüküm sürdüğü insanın kendi kalbinde... Augustin'in şu sözü derin bir gerçekliğe sahip olmasaydı, herhalde o kadar çok iktibas edilmezdi: "Sen bizi kendinden yarattın ve bizim kalbimiz, Sende huzur bulana dek huzursuz kalacaktır."